

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Державне управління: удосконалення та розвиток № 11, 2014
УДК 351.338.2

*О. А. Мартинюк,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту,
Міжнародний гуманітарний університет м. Одеса, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*E. Martunyuk,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
International Humanitarian University (Odessa)*

STATE REGULATION OF INNOVATIVE MECHANISMS FOR ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

В статті представлено наукове обґрунтування поняття «сталий розвиток» та його основних структурних елементів. Розглянуто основні парадигми економічних та соціальних перетворень. Виокремлено низку ключових принципів на яких ґрунтується прогрес світової цивілізації. Надається аналіз умов досягнення сталого розвитку, що супроводжується подоланням чисельних явищ дезорганізації, нестійкості, криз. Розглянуто основні моделі сталого розвитку країн, які ефективно функціонують та розвиваються у світу. Визначено основні підходи до формування моделі сталого розвитку України. Досліджено роль інновацій у формуванні сталого розвитку України і країн світу в умовах глобалізованого суспільства. Виділені основні можливості та загрози довгострокового втілення механізму сталого розвитку України.

The paper presents the scientific substantiation of the concept of "sustainable development" and its main structural elements. The basic paradigm of economic and social transformation. Author determined number of key principles on which the progress of world civilization. Provided analysis of conditions to achieve sustainable development, accompanied by overcoming numerous phenomena disruption, instability, crises. The basic model of sustainable development of the countries that effectively operate and develop in the world. The basic approaches to forming a model of sustainable development of Ukraine. The role of innovation in shaping the sustainable development of Ukraine and countries in the globalized society. The basic opportunities and threats to the long-term implementation mechanism for the sustainable development of Ukraine.

Ключові слова: сталий розвиток, інновації, соціально-економічний розвиток, інноваційний механізм, сучасне українське суспільство, механізм сталого розвитку, розвиток країни.

Keywords: sustainable development, innovation and social and economic development, innovation mechanism, the modern Ukrainian society, the mechanism of sustainable development, developing countries.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Державне регулювання інноваційних перетворень передбачає визначення особливостей і принципів інноваційного розвитку країни та вдосконалення механізму стійкого розвитку економіки. Здійснення необхідних змін щодо державного регулювання інноваційної діяльності приведе до стрімкого інноваційного розвитку країни ат окремих її регіонів, вдосконалення систем та механізмів стимулювання розвитку підприємств і організацій (якість продукції, технологій, організаційних структур та ін.).

Важливе значення для забезпечення таких умов має справедливий розподіл благ між людьми, плюралізм думок і толерантність у суспільних відносинах, збереження різноманітності культурного капіталу, збереження спадщини не домінуючих культур. Системне узгодження і баланс цих трьох складових - завдання надзвичайно складне. Зокрема, взаємний зв'язок соціальної і екологічної складових призводить до необхідності збереження рівних прав нинішніх і майбутніх поколінь на використання природних ресурсів. Взаємодія соціальної і економічної складових вимагає досягнення справедливості в процесі розподілу матеріальних благ між людьми і надання цілеспрямованої допомоги соціально незахищеним шарам суспільства, а взаємозв'язок природоохоронної і економічної складових вимагає вартісної оцінки техногенних впливів на довкілля. Вирішення означених завдань - повинно стати пріоритетною метою для урядів, авторитетних міжнародних організацій і всього прогресивного людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти державного регулювання інноваційного розвитку в своїх працях розглядали такі зарубіжні та вітчизняні вчені як: Г.В. Атаманчук, Л.К. Безчасний, Р.Р. Блейк, В.Г. Бодров, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, Г.Я. Гольдштейн, В.Ф. Гриньов, С.М. Ілляшенко, М.І. Туган-Барановський, Й. Шумпетер, Н.М. Фонштейн та ін. Важливий аналітичний та емпіричний матеріал щодо механізмів державного регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку, шляхи вирішення пов'язаних з ним проблем містять праці таких учених, як: Ю.М. Бажал, С.О. Біла, І.А. Бланк, В.Є. Воротін, М.В. Гаман, В.Г. Герасимчук, А.О. Дегтяр, С.Є. Захаров, М.Х. Корецький, Т.В. Майоров, В.Ф. Мартиненко, А.В. Мерзляк, В.М. Огаренко, А.А. Пересада, В.Л. Пілюшенко, та ін.

Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі аспекти проблеми державного регулювання інноваційного розвитку залишились висвітлені не повною мірою. Так, потребують подальшого дослідження теоретичні засади державного регулювання інноваційного механізму сталого розвитку на регіональному рівні.

Формулювання цілей статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні та формуванні окремих пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання інноваційного механізму для досягнення сталого розвитку як складової системи державного регулювання України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наш час динаміку розвитку та економічного зростання демонструють країни, державна політика яких базується на інноваційній моделі розвитку, та передбачає створення надсучасних виробництв на основі використання принципово нових прогресивних технологій та випуску високотехнологічної продукції, активного техніко-технологічного переоснащення та енергозбереження, інтелектуалізацію виробничої діяльності, софтизацію та сервізацію економіки, удосконалення системи управління фінансовими ринками, оптимізацію системи освіти та охорони здоров'я, вирішення проблем екологічного стану довкілля, проведення політики ресурсозбереження, створення технопарків, технополісів, дослідження навколишнього середовища, та ін.

Тобто, формується нова парадигма економічного зростання на базі використання нових знань та інновацій як найважливіших ресурсів. У розвинених країнах скорочуються обсяги виробництва у традиційних галузях. Наука стає головним джерелом нововведень і органічно вливається в економічні процеси, які відбуваються в межах національних держав, у галузях, корпораціях, малих

підприємствах. У промислово розвинених країнах спостерігається заміна інтенсивного типу економіки на інноваційний тип, перехід від експорту капіталів до трансферу технологій. Для розвитку інноваційних процесів у цих країнах держави створюють сприятливе інноваційне середовище, яке формує цивілізовані ринкові відносини у сфері обігу об'єктів інтелектуальної власності, концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічного розвитку, створення певних організаційно-правових умов для інноваційного підприємництва. Інновації – це основа радикальних перетворень, які повинні здійснюватися на шляху забезпечення економічного зростання.

Наукове трактування поняття «сталий розвиток» є досить широким і неоднозначним. У «Програмі дій XXI століття», прийнятій на Конференції ООН в Ріо-де-Жанейро в 1992 році «сталий розвиток» визначено як такий, «що не тільки породжує і сприяє економічному зростанню, але і справедливо розподіляє його результати, відновлює навколишнє середовище більш, ніж знищує його, сприяє зростанню можливості людей, а не збіднює їх» [3].

Загальне визначення передбачає, що сталий розвиток утворюють три компоненти - економічний, екологічний та соціальний. У реалізації сталого розвитку беруть участь три складові суспільства - державні (владні) структури і політики, ділові кола та населення (громадськість), де економічні цілі - стійке економічне зростання - підпорядковані соціальним і екологічним цілям.

Тому ми допускаємо, що проблема сталого розвитку поєднує в собі три важливі взаємообумовлені аспекти - соціально-економічний, природничий та технолого-технічний .

О. Осауленко, посилаючись на те, що в більшості визначень «сталого розвитку» не виділено окремо такий компонент, як «забезпечення інтересів конкретної людини», дає таке визначення: «сталий розвиток - це процес збалансованого економічного і соціального розвитку за умови дотримання екологічних критеріїв, відтворення природного середовища з урахуванням вимог нинішнього і майбутніх поколінь, в інтересах конкретної людини (як особистості) і соціальної системи в цілому» [3].

Існує багато інших визначень «сталого розвитку» суспільства, але, узагальнюючи їх, можна зробити висновок, що сталий соціально-економічний розвиток метасоціальної системи (країни) полягає у стабільному «керованому» зростанні її макропараметрів, які відповідають оптимальній траєкторії її еволюційного розвитку та збалансованому розвитку всіх її підсистем. Він передбачає раціональне поєднання державного регулювання та соціально-економічної саморегуляції, збалансування інтересів усіх членів суспільства з приводу дедалі більших потреб в умовах обмеження ресурсів шляхом відтворення внутрішніх факторів і зовнішніх умов на основі всебічного розвитку інноваційної діяльності та оптимального використання її результатів через ефективне функціонування соціально-економічних інститутів держави і громадянського суспільства.

За останнє десятиріччя XX століття в якості ключових принципів прогресу світової цивілізації утвердилися:

1) Стратегія сталого розвитку, сутністю якої є досягнення стійкого економічного зростання країни та соціально справедливий розподіл його результатів, розвиток людського потенціалу, збереження та відновлення довкілля для теперішнього і наступного поколінь. Сталий (стійкий) розвиток передбачає узгодженість економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля й відбувався соціальний прогрес.

2) Інноваційна модель розвитку економіки, для якої є характерним широкомасштабне введення у господарський обіг продуктів інтелектуальної праці (знань, технологій, науково-технічних розробок) з метою їх комерціалізації та досягання соціально-економічного ефекту, а також формування ринку високих технологій та насиченого внутрішнього ринку.

Триєдина концепція сталого розвитку поєднує три головні компоненти розвитку суспільства: економічну, природоохоронну і соціальну, які визначають якість життя, а також враховує безпеку життя людей.

У короткостроковій перспективі стратегічною метою сталого розвитку України повинне бути подолання економічної та структурної кризи, що розвинулись в період переходу до ринкової економіки та демократичного громадянського суспільства.

Для досягнення сталого розвитку є необхідним комплексний підхід:

1. екологічна безпека: стратегічна мета - збереження і відновлення природних екосистем, стабілізація та поліпшення якості навколишнього середовища, зниження викидів шкідливих речовин і т.д.

2. економічна стабільність: метою є створення соціально і екологічно ефективної економіки, що забезпечує гідний рівень життя громадян, конкурентоздатність продукції. Важливою цільовою настановою повинно стати забезпечення економічного розвитку переважно на вже освоєних територіях.

3. соціальне благополуччя: основною метою є збільшення середньої тривалості життя населення, планування родини та раціоналізація особистого споживання, поліпшення середовища існування людини, розвиток його соціальної активності, забезпечення рівних можливостей в одержанні медичної допомоги, соціальний захист уразливих груп населення.

У довгостроковій перспективі акценти розвитку будуть зміщуватися з економічних на еколого-соціальні та з матеріальних на духовно-моральні та інформаційні. Почне формуватися нове суспільство, що є першим етапом становлення ноосфери, думки про яку висловлював В.І. Вернадський [2].

На основі наукового визначення суті поняття «сталій соціально-економічний розвиток» можна сформулювати основні вимоги до розробки та практичного втілення інноваційного механізму сталого соціально-економічного розвитку країни, до яких належать:

1) створення сучасної теоретичної і методологічної бази, здатної забезпечити вираховування особливостей розвитку сучасного суспільства як відкритої, самоорганізованої метасоціальної системи, яка розвивається за нелінійними законами та перебуває у стані динамічної рівноваги. Такою теоретичною та методологічною базою може бути лише синергетика;

2) оптимальне поєднання інструментів державного регулювання та способів і методів саморегулювання соціально-економічної діяльності, які відповідають принципам сучасного громадянського суспільства і правової держави;

3) розробка та впровадження інноваційної стратегії розвитку і здійснення активної інноваційної діяльності на всіх рівнях не лише в економічній, соціальній та екологічній сферах, а й у сфері державного управління та місцевого самоврядування, без чого сталій соціально-економічний розвиток забезпечити неможливо;

4) забезпечення збалансованого розвитку території (меза- і мікрорівня) через впровадження інноваційних стратегій науково-технологічного та територіально-виробничого розвитку регіонів України тощо.

Аналіз сутності та основних характеристик сталого соціально-економічного розвитку переконує, що без цілеспрямованої, ефективної інноваційної діяльності ні створити інноваційний механізм сталого соціально-економічного розвитку, ні забезпечити його функціонування на всіх рівнях метасоціальної системи просто неможливо.

Водночас інновації формують основу стійкого економічного зростання і є необхідною умовою повноправної участі країни у світовому конкурентному середовищі. Інноваційна модель розвитку економіки – це система пріоритетів, стратегій, механізмів та інструментів, які безпосередньо спрямовані на формування інноваційного типу розширеного відтворення економіки країни.

Структура інноваційної моделі містить п'ять елементів: систему генерування інновацій - для цього повинні створити умови; систему формування інтелектуального капіталу; систему комерціалізації інновацій - в українській економіці існує достатня кількість інноваційних розробок в різних галузях економіки та культури, але немає умов для їх комерціалізації або реалізації; систему використання та безпосереднього впровадження інновацій, не лише вітчизняних (але в першу чергу – вітчизняних); систему державного регулювання інноваційного механізму сталого розвитку економіки.

Інноваційний науково-технологічний розвиток передбачає інтеграцію науки, освіти, виробництва, об'єднання промислових, банківських капіталів у потужні структури, здатні продукувати високотехнологічні, конкурентоспроможні продукти та послуги. Для інноваційного розвитку характерним є безперервне оновлення, удосконалення виробництва, систем управління, зростання ролі фахівця – професіонала.

У довгостроковій перспективі стратегічний потенціал України і високий рівень освіти населення дадуть можливість розвивати людський капітал країни, який стане базовою перевагою і головною сильною характеристикою нації. Якщо пріоритетною метою буде виховання конкурентоздатного молодого покоління українських політиків, учених і дипломатів, Україна матиме успіх вже в першій половині XXI століття.

Зокрема, дуже важливим є збереження високого людського потенціалу і виведення його на якісно новий рівень. Збереження і відновлення інфраструктури, налагодження високотехнологічного виробництва, вкладення коштів в розвиток високотехнологічних галузей науки, приділення більшої уваги екологічним показникам. В той же час інтенсивний розвиток сільського господарства і вихід на передові позиції по забезпеченню значної частини світу продуктами харчування, а також підвищення ролі і розвиток якісних соціальних характеристик повинні стати запорукою успіху у майбутньому і зробити реалізацію сценарію «стрімкого сталого розвитку» реальною навіть в наявних умовах..

Виходячи з того, що на сьогоднішній день Україна, відповідно до сценарію знаходиться в стані внутрішньої хаотичної боротьби, вона ще не визначилася із стратегією подальшого розвитку. В світі діють такі найбільш відомі ефективні моделі розвитку, як модель «8» (за сценарієм моделі «8» діє клуб країн, сформований під час «холодної війни», який має свої унікальні досягнення і особливості, які в Україні на даний час досягти і повторити складно). Така модель є прототипом для країн Великої сімки. Модель «Єдиний економічний простір», характерна для Росії і країн Євразії, а модель «Гармонізоване суспільство» (де в найбільшій мірі розкривається головний актив - якісний людський капітал), властива Скандинавським країнам, Швейцарії, Ісландії і ін. [3].

Інноваційний розвиток можливий лише на основі поєднання інтересів влади і бізнесу, тому що держава може виділити гроші, держава може організувати наукове співтовариство, спрогнозувати розвиток, допомогти збудувати пріоритети, але освоєння грошей, вихід на ринок - це справа бізнесу. Тому приватно-державне партнерство має бути орієнтоване на освоєння наукових технологій. Але перед Україною постає проблема, як направити, та з'єднати всі елементи і пріоритети, які є в країні навіть сьогодні в єдиний механізм. В ході попередньої структурної кризи світової економіки всередині 70-х - початку 80-х років в результаті аналізу її причин був встановлений зв'язок великих депресій, що періодично відбуваються, і довгих хвиль економічної кон'юнктури відкритих М. Кондратевим, з глибокими зрушеннями в технологічній структурі економіки. Тоді Г. Меншем була введена формула антикризової політики: нововведення долають депресію. Це не просто красива фраза - вона підтверджена аналізом статистики інноваційної активності за останні 150 років [4]. Багатьма дослідниками було переконливо показано, що вихід з депресій, обумовлених структурними кризами світової економіки, завжди супроводжувався різким підвищенням інноваційної активності. Теорія довгих хвиль в економіці доводить, що вихід із нинішньої економічної кризи буде зв'язаний з різким підйомом інноваційної активності і становленням нового технологічного устрою. З цього виходить, що найефективнішою антикризовою мірою було б кардинальне збільшення фінансування науково дослідницької галузі і світове стимулювання інноваційної активності. Саме нововведення і впровадження інновацій здатні здолати депресію.

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи виміру для кількісного і якісного оцінювання цього дуже складного процесу. Головними вимогами до вказаної системи є її інформаційна повнота і адекватність представлення взаємоузгодженої тріади складових сталого розвитку. У цьому напрямі зараз працюють як відомі міжнародні організації, так і багаточисельні наукові колективи, але її однозначного узгодження поки що не досягнуто. Сталий розвиток країни оцінюється за допомогою відповідного індексу в сфері трьох вимірів: економічного, екологічного та соціального. Цей індекс і його просторове розташування характеризує міру «гармонійності» цього розвитку (міра гармонізації стійкого розвитку). Одна з підгруп формування цілісного індексу охоплює два важливі комплексні індикатори: досконалість бізнесу (Business sophistication) і інновації (Innovations) [1].

Україна, яка в кінці 80-х років мала одну з найкращих стартових умов для країн цієї групи, постійно втрачає переваги своєї високотехнологічної економіки, фундаментальної науки, передової освіти, якісного людського капіталу. За останні роки вона впала в рейтинговій таблиці по стійкому розвитку з 47-го місця в 2005 році до 66-го в 2008 р.; по якості життя - до 68 місця в 2010 р. [4].

Висновки. Принципово важливим є те, що Україна до цих пір знаходиться в стані дискусії з приводу своєї національної ідентичності, вона ще не визначилася з політикою і стратегією власного розвитку. За таких умов найкращі реформи економіки, науки, освіти, інноваційної сфери не дадуть бажаних результатів, оскільки ці реформи є похідними від головного - політичного визначення шляхів розвитку держави. При цьому, для України, яка знаходиться в пошуку свого шляху, дуже важливо не допустити принципових помилок. Ризик полягає в тому, що значно легше віддати перевагу успішному «шаблону», зокрема, ззовні привабливому економічному розвитку, без врахування в єдиній, цілісній моделі екологічної і соціальної сфер. Тим більше, що втілення концепції стійкого розвитку не гарантуватиме швидкого зростання добробуту людей, проте вимагатиме напруженої роботи і консолідованих зусиль політиків, управлінців, вчених, викладачів, а також фахівців всіх інших галузей економіки науки та мистецтва України. Ще однією умовою сталого розвитку країни є політична воля вищого керівництва держави, та його політика.

Криза національної ідеології і стратегії розвитку України, яка затягнулася, може зіграти і позитивну роль. Це роль «чистої сторінки», яка дає шанс Україні використовувати краще з ствоєрного світовою спільнотою. А це досвід гармонізованого, стійкого розвитку суспільства, в якому добробут людей, довкілля, природні ресурси і людський капітал, втілений в досягненнях науки, освіти, передових технологіях і високих моральних цінностей, є категоріями нероздільними, рівнозначними, взаємодоповнюючими і збагачуючими один одного.

Литература.

1. Воронкова В.Г Теоретичні засади управління інноваційним процесом в Україні / Вісник Національного університету «Львівська політехніка. Проблеми економіки та управління», № 628.- 2008.- С. 417423.
2. Zgurovsky M.Z., Pankratova N.D. System Analysis: Theory and Applications. - Springer, 2010.- 448 p.
3. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри / За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва.- К.: Знання, 2007.- 595 с.
4. The Global Competitiveness Report, (2007-2011), <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report>

References.

1. Vorotnikova V.G. (2008). Teoretychni zasady upravlinnia innovatsijnym protsesom v Ukraini. [The theoretical basis of innovative process in Ukraine], Visnyk Natsional'noho universytetu „L'vivs'ka politekhnika. Problemy ekonomiky ta upravlinnia, vol. 628, pp. 417-423.
2. Zgurovsky M.Z., Pankratova N.D. (2010). System Analysis: Theory and Applications, Springer, UK.
3. Yuriiia S.I., Savell'ieva Ye.V. (2007), Ekonomichni problemy XXI stolittia: mizhnarodnyj ta ukrains'kyj vymiry [Economic problems of the XXI century: international and Ukrainian measurements], Znannyu, Kyiv, Ukraine.
4. The Global Competitiveness Report (2011), "News of the region", available at: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness> <<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness>> (Accessed 20 Oct 2011).

Стаття надійшла до редакції 13.11.2014 р.